

اعتلای جامعه آرمانی اسلامی در پرتو آیات امامت با تأکید بر

سخنان مقام معظم رهبری علیه السلام

خدیجه ضیایی^۱، طاهره ماهرزاده^۲

چکیده

قرآن و اهل بیت دو منبع اساسی در فهم معارف اسلامی و هدایتگر انسان به سوی بهترین و استوارترین راه کمال و سعادت انسان است. امامان علیهم السلام الگوهای کامل و هدیه‌ای الهی برای انسان به‌شمار می‌آیند در صورت الگوگیری کامل از آنان جامعه آرمانی تحقق می‌یابد. تحقیق حاضر به روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از تفاسیر و منابع کتابخانه‌ای درصدد پاسخ‌گویی به این پرسش است که شاخص‌های الگویی آیات مربوط به امامت در تحقق جامعه آرمانی اسلامی با تأکید بر سخنان مقام معظم رهبری، چگونه است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد شاخص‌های الگویی آیات امامت در دو محور قابل بررسی است: محور اول ناظر به مقام امامت همچون دوری از گناه، صبر، یقین، ولایت الهی، ایثار و محور دوم ناظر به هدایتگری انسان در زمینه‌های علمی، دینی، سیاست و حکومت و... است که الگوگیری از این شاخصه‌ها می‌تواند در ابعاد مختلف از جمله فردی و خانوادگی و فرهنگی و اقتصادی زمینه تحقق جامعه آرمانی را فراهم کند.

واژگان کلیدی: امامت، جامعه آرمانی، آیات امامت، جامعه آرمانی اسلامی، مقام معظم رهبری.

۱. دانش پژوه دکتری تفسیر تطبیقی از کشور افغانستان، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه المصطفی علیه السلام العالمیه، قم، ایران.
۲. عضو هیئت علمی گروه علمی تربیتی علوم قرآن و حدیث، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه المصطفی علیه السلام العالمیه، قم، ایران.

۱. مقدمه

آموزه‌های قرآن و سیره امامان معصوم علیهم‌السلام برنامه‌های جامعی هستند که انسان را به صراط مستقیم هدایت می‌کند. با توجه به پیش فرض پژوهش حاضر که اعتلای جامعه آرمانی اسلامی را در الگوگیری از آیات مربوط به امامت محقق می‌داند، این امر مسلم است که امامان معصوم علیهم‌السلام در طول تاریخ و در پرتو آموزه‌های وحیانی به دنبال برنامه‌هایی برای چگونگی اداره جامعه به نحو مطلوب، سامان دهی مجموعه‌ها و نهادهای آن، بیان وظایف افراد جامعه و رشد فکری، علمی و معنوی و... بوده‌اند و در این راه از هیچ تلاشی فروگذار کرده‌اند. بنابراین، امکان اعتلای جامعه آرمانی اسلامی که از آرزوها و کمال مطلوب بشر بوده و هست، امری حقیقی و دست‌یافتنی است. با توجه به اینکه در طول تاریخ، بشر همواره با سوء اختیار خود تشکیل چنین جامعه‌ای را به تعویق انداخته است. براساس آموزه‌های حیات‌بخش قرآن، تشکیل و اعتلای چنین جامعه‌ای تنها به دست افرادی ممکن است که معصوم و منصوب پروردگار بوده، علم او نشأت گرفته و متصل به علم الهی باشد و مقام او در رأس هرم جامعه اسلامی بوده باشد. آری! این امام است که علاوه بر هدایت تشریحی و ارائه طریق، دارای هدایت تکوینی و باطنی نیز باشد، این شأن از شئون امام نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری جامعه آرمانی اسلامی ایفا می‌کند، جامعه‌ای که حیاتی طیبه براساس آموزه‌های قرآن و اهل بیت علیهم‌السلام در آن جریان خواهد داشت. لازم به ذکر است اهمیت این موضوع به حدی است که پژوهش‌ها و تألیفات ذی‌قیمتی در زمینه جامعه آرمانی صورت گرفته مانند کتاب جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن به نویسندگی آیت‌الله مصباح یزدی که به قانونمندی جامعه آرمانی اسلامی و اجرای سنت‌های الهی در آن اشاره شده است، اما نوشته حاضر به روش توصیفی-تحلیلی و با مراجعه به منابع دینی به چگونگی منشأ اثر بودن آیات مربوط به امامت در اعتلای جامعه آرمانی اسلامی پرداخته است.

ولی در نوشتار حاضر به روش توصیفی-تحلیلی شاخصه‌های الگوگیری از آیات امامت در تحقق جامعه آرمانی بررسی می‌شود.

۲. مفهوم‌شناسی

۲-۱. معنای امام

ریشه این واژه «ا-م-م» و به معنای قصد و امام کسی است که همواره مقصود و هدف حرکت و تلاش دیگران قرار می‌گیرد. (فیومی، ۱۴۰۵، ۲۲/۱۲) به تعبیر راغب در مفردات، مراد از امام پیشواست. امام آن است که از وی پیروی و به وی اقتدا شود، خواه انسان باشد یا کتاب یا غیر آن، حق باشد یا باطل، جمع آن ائمه است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۶، ۸۷/۱). امام در اصطلاح عبارت است از تحقق بخشیدن به اهداف و برنامه‌های دین اعم از حکومت به معنی وسیع کلمه و اجرای حدود و احکام خدا و اجرای عدالت و همچنین تربیت و پرورش نفوس در ظاهر و باطن و این مقام از مقام رسالت و نبوت بالاتر است (طباطبایی، ۱۳۷۴، ۲۷۲/۱). مقام معظم رهبری علیه السلام در تعریف جامع از امام بیان می‌دارد: «برخلاف نظر سطحی‌نگر کسانی که امامت را چیزی در قبال خلافت و حکومت پنداشته و آن را صرفاً یک منصب معنوی و روحی و فکری شمرده‌اند، امام در فرهنگ تشیع رهبر امت است؛ هم در امور دنیایی و نظم و نسق زندگی مردم و اداره سیاسی و اجتماعی جامعه و هم در امور تعلیم و ارشاد معنوی و روحی و گره‌گشایی از مشکلات فکری و تبیین ایدئولوژی اسلام» (خامنه‌ای، ۱۳۹۰، ص ۶۴).

۲-۲. جامعه آرمانی

جامعه آرمانی اسلامی از نظر مقام معظم رهبری جهان‌بینی و ایدئولوژی خاصی دارد که در آن قرآن، برنامه‌ای جامع برای رسیدن به زندگی و حیات طیبه (ر.ک.، آل عمران: ۵۱) به واسطه پیامبران و رسولان (ر.ک.، آل عمران: ۳۳) که وظیفه آنها انذار و تبشیر، تفسیر قرآن، تعلیم دین به مردم و تزکیه آنهاست (ر.ک.، بقره: ۱۵۱) عرضه شده است. این جامعه بادل انسان است؛

جامعه‌ای است با احساسات و عواطف صحیح و سالم؛ در آن، کسی به کسی و آن جامعه به جوامع دیگر ظلم نکند؛ جامعه‌ای است که در آن هر کاری با این احساس که خدا می‌بیند و مؤاخذه می‌کند، انجام می‌گیرد جامعه‌ای است که آحادش دچار غفلت نیستند؛ غرق در مادیت نیستند؛ غرق در خودخواهی و خودپرستی نیستند و کار برای خدا و برای رسیدن به آستان لقای او انجام می‌گیرد. چنین جامعه‌ای کامل است و انسانی که در این جامعه زندگی کند، در نیل به کمال، موفق است. (<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=1772>)،
(15/1/1371)

۳. شاخص‌های الگویی آیات امامت

۳-۱. شاخص‌های الگویی ناظر به ویژگی فردی امام

امام بما هو امام، امتیازات منحصر به فردی دارد که فرد با تبعیت محض از شخص امام و آراسته کردن و نزدیک ساختن خود بدین شاخص‌ها زمینه تحقق جامعه آرمانی را فراهم می‌کند.

۳-۱-۱. دوری از گناه

«إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا» (احزاب: ۳۳). براساس این آیه شریفه، خداوند هرگونه رجس و پلیدی را از اهل بیت علیهم‌السلام دور کرده؛ زیرا عصمت و طهارت لازمه شخصیت اهل بیت علیهم‌السلام به عنوان الگو و رهبر جامعه اسلامی و برای تحقق بخشی به برنامه‌های دینی اعم از حکومت، اجرای حدود و احکام الهی و عدالت و تربیت نفوس، ضروری به نظر می‌رسد. مقام معظم رهبری پشتوانه این اعتقاد شیعیان را مسئله حجیت می‌داند؛ یعنی اگر بنا باشد آن بزرگواران مرتکب گناه و اشتباه شوند دیگر گفتار و رفتارشان قابل استناد نخواهد بود؛ زیرا درستی رفتار و گفتارشان زیر سؤال و اعتماد به آنها از بین می‌رود. ([https://www.](https://www.magiran.com/article/3478914))

([magiran.com/article/3478914](https://www.magiran.com/article/3478914)، ۱۳۹۵/۹/۲۱)

۳-۱-۲. صبر و بردباری

به فرموده آیت‌الله خامنه‌ای «صبر، بسان اهرمی است که سنگین‌ترین موانع و بزرگ‌ترین مشکلات را با سهولت و توأم با نتیجه‌گیری صددرصد مثبت، برطرف می‌سازد و در هدایت افراد یک جامعه بدبخت، کلید همه خوشبختی‌ها و سپیدبختی‌ها به‌شمار می‌آید». (<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=1334>). بنا براین، مگر امکان دارد جوامع گسترده و پیچیده بشری که با انواع تضاد منافع اشخاص و گروه‌ها مواجه‌اند و قرار است مردم به کمال و تعالی مادی و معنوی برسند را امام بدون صبر، هدایت و رهبری کرد: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» (آل عمران: ۲۰۰).

۳-۱-۳. یقین

آیت‌الله خامنه‌ای مقام امامت را دارای عالی‌ترین مقام یقین دانسته و مطابق با آیه: «وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ» (بقره: ۴) امام را مصداق آیه برشمرده و می‌فرماید: «یقین بهترین چیزی است که خدای متعال در دل انسان قرار داده. اگر یقین نبود و شک بر وجود انسان مستولی بود، اهداف برای انسان نامفهوم و مبهم است؛ هدف‌ها که روشن نبود، حرکت، حرکت مستقیم و صحیح و مستمری نخواهد بود».

(<https://farsi.khamenei.ir/video-content?id=25225>, ۱۶/۱۱/۱۳۹۲)

۳-۱-۴. علم و دانش

از آنجاکه علم امام وابسته به علم الهی است، پس هیچ کس هم‌تراز او در ایجاد و تداوم جامعه اسلامی که همواره نیازمند علم و حکمت است، نیست: «فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ» (انبیاء: ۷) به همین خاطر است که رهبر انقلاب، معلم را مرکز دایره و محور حرکت جامعه‌ای که بر محور آموزش می‌چرخد، می‌داند.

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=45487>, ۹/۲/۱۳۷۱)

۳-۱-۵. ولایت الهی

از مصادیق کسانی که خود را تحت ولایت الله قرار می دهند (ر.ک.، یونس: ۶۲) امام است که خداوند هم ولایت آنها را به عهده می گیرد: «اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا» (بقره: ۲۵۷). آیت الله خامنه ای با طرح ویژگی های جامعه اسلامی که بر پایه ولایت الهی است، می فرماید: «هر که بخواهد خوب باشد، در جامعه ای که ولایت الهی دارد، می تواند خوب باشد؛ در جامعه های غیر الهی این جوری نیست. در جامعه های غیر اسلامی و غیر الهی، آدم ها می خواهند خوب باشند، نمی توانند؛ شما دلت می خواهد متدین باشی، نمی توانی» (https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=45645، ۲/۲۹/۱۳۹۹).

۳-۱-۶. ابتلا

از آیه «وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا» (بقره: ۱۲۴) دانسته می شود که هرکس به مقام امامت رسید به مراتب عالی صبر رسیده و این صبر هم در برابر ابتلائات و انواع خفقان ها و سختی ها بوده تا بتواند تحقق جامعه اسلامی را جامه عمل ببوشاند. مقام معظم رهبری علیه السلام آثار الگوگیری از صبر امام را این گونه توصیف می کنند: «هر جا ملت ها حرکت کنند، ایستادگی کنند، صبر و مقاومت نشان بدهند، پیروزی قطعی است؛ همه جا همین جور است. اشکال کار مبارزاتی که به شکست می انجامد این است که یا ملت ها طاقت ندارند و ایستادگی نمی کنند یا رهبرانی که بتوانند اینها را درست اداره کنند ندارند» (https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=1334، ۸/۱۲/۱۳۹۴).

۳-۱-۷. گذشتن از خواسته های نفسانی

یکی از مصادیق بارز گذشتن از خواسته های نفسانی امامان معصوم آیه «وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلٰى حُبِّهِ مَشْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا» (انسان: ۸) است و نیز از مصادیق کسانی که جان شیرین خود را برای طلب خشنودی خدا می فروشند، امام معصوم است: «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ» (بقره: ۲۰۷). مقام معظم رهبری علیه السلام گذشتن با نظر به آیات مزبور

گذشتن از خواسته‌های نفسانی را چنین توصیف می‌کند: «خطر بزرگ برای جامعه اسلامی این است؛ هر جا هم که شما در تاریخ می‌بینید جامعه اسلامی منحرف شده، از اینجا منحرف شده است. ممکن است دشمن خارجی بیاید، سرکوب کند، شکست دهد و تار و مار کند، اما نمی‌تواند نابود کند بالاخره ایمان می‌ماند و در جایی سربلند می‌کند و سبز می‌شود، اما آنجایی که این لشکر دشمن درونی به انسان حمله کرد و درون انسان را تهی و خالی نمود راه منحرف خواهد شد. هر جا انحراف وجود دارد منشأش این است. پیغمبر با این دشمن هم مبارزه کرد»
<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=3982> (۱۳۸۰/۲/۲۸).

۲-۳. شاخص‌های الگویی ناظر به هدایت انسان

از ابعاد مهم شاخص‌های الگویی مقام امامت، بعد هدایت‌گری افراد است که پذیرش آن نقش مهمی در سازندگی جوامع اسلامی دارد است.

۱-۲-۳. هدایت علمی

مطابق با آیه «أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ» (حمد: ۶) امام که همان صراط مستقیم است باعث هدایت همه‌جانبه انسان از جمله هدایت علمی می‌شود؛ زیرا امام علمش وابسته به علم الهی است و با بالا بردن معرفت، برگرداندن افراد به سوی هدایت و نظر به سوی قرآن، هدایت تحقق پیدا خواهد کرد. امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: «يعطف الهوى على الهدى اذا عطفوا الهدى على الهوى و يعطف الرأى على القرآن اذا عطفوا القرآن على الرأى» (سیدرضی، ۱۳۷۹، خطبه ۱۲۸).
 مقام عظمای رهبری نیز به همین موضوع اشاره کرده است: «دانشگاه ما اگر اسلامی باشد، خواهد توانست بار علمی و اداری جامعه را برای استقلال و آزادی و سربلندی کشور بر دوش بکشد و پایه‌ای برای رشد و تعالی علمی و سیاسی در آینده باشد و اگر اسلامی نباشد به همان بلیه‌ای دچار خواهد شد که در ده‌ها سال حاکمیت رژیم گذشته به آن مبتلا شده بود: سقوط علمی و اخلاقی و ناتوانی از برآوردن نیازهای ملتی که اراده کرده است عقب‌ماندگی و ضعفی را

که بر او تحمیل شده است با عزم و ایمان انقلابی خود جبران کند» (. <https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=2622>، ۱۳۶۸/۷/۱۵).

۲-۲-۳. واسطه فیض الهی

در نگاه مقام معظم رهبری و طبق آیه «وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَ مَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ» (انفال: ۳۳) اسلام شیوه و نسخه امامت را به بشریت ارائه می‌کند؛ یعنی اینکه یک انسان، هم دلش از فیض هدایت الهی سرشار و لبریز باشد، هم معارف دین را بشناسد و بفهمد هم دارای قدرت عملکرد باشد - که «یا یحیی خذ الكتاب بقوة» - (مریم: ۱۲) هم جان و خواست و زندگی شخصی برایش حائز اهمیت نباشد، اما جان و زندگی و سعادت انسان‌ها برای او همه چیز باشد که امیرالمؤمنین علیه السلام در کمتر از پنج سال حکومت خود، این را در عمل نشان داد. شما می‌بینید که مدت کوتاه کمتر از پنج سال حکومت امیرالمؤمنین علیه السلام به عنوان یک نمونه و الگو و چیزی که بشریت آن را هرگز فراموش نخواهد کرد در طول قرن‌ها همچنان می‌درخشد و باقی مانده است (<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=1167>)، ۱۳۸۰/۱۲/۱۲).

۳-۲-۳. سیاست و حکومت

امام خمینی رحمته الله علیه عملاً نشان داد که اسلام سیاسی، همان اسلام معنوی است. (<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=1757>، ۱۳۸۲/۳/۱۴) رشد و رفاه افراد درون حکومت، به دولت و سیاست‌های آن بستگی دارد. رسول خدا صلی الله علیه و آله تحت تعلیم و تأدیب الهی و تأیید و تسدید فرشتگان قرار گرفت. زمام امور جامعه به وی و جانشینان او سپرده شد تا سیاستمدار و گرداننده آن شوند (جوادی آملی، ۱۳۸۹، ۲۵۲/۱). پس آنان محور تمام کارهای صحیح بشزند: «بَقِيْتُ اللَّهُ خَيْرَ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ وَ مَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ» (هود: ۸۶). در مقابل امت مأمور شدند تا با اطاعت از دستورهای او، به مقصد برسند. امام رضا علیه السلام درباره مدیریت امام می‌فرماید: «امامت زمام دین و باعث نظم مسلمین و صلاح دنیا و عزت مؤمنین است. امامت

پایه بالنده اسلام و شاخه و نتیجه والای آن است، توسط امام است که نماز و زکات و روزه و حج و جهاد به کمال خود می‌رسد و فیء و صدقات و فوری می‌یابد و حدود و احکام جاری می‌گردد و مرزها حفظ و حراست می‌شود، امام حلال خدا حلال و حرام خدا را حرام می‌کند و حدود او را جاری می‌کند و از دین خدا دفاع نموده با حکمت و موعظه نیکو و دلیل قاطع، مردم را به راه پروردگارش فرامی‌خواند، امام امین در زمین و حجت او بر بندگان است، او خلیفه خدا در کشور اوست، امام دعوت‌کننده مردم به سوی خدا و مدافع حرمت‌های الهی است» (صدوق، ۱۳۷۲، ۴۵۲/۱).

۳-۲-۴. هدایت دینی و دفاع از دین باوران

امامان معصوم علیهم‌السلام به عنوان جانشینان پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم با حکمت، موعظه و جدال احسن به هدایت خلق پرداخته‌اند (ر.ک.، نحل: ۱۲۵) در این صورت دین باوران به ژرفای معارف پی می‌برند و پاسخ سؤالات خود را می‌یابند؛ زیرا می‌دانند که جز امام علیهم‌السلام که علمش وابسته به علم الهی است و جانشین به حق پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم است؛ هیچ کس شایسته مقام هدایت دینی نیست.

۳-۲-۵. هدایت به امر

خداوند نوعی از هدایت را برای انسان کامل هر عصری قرار داده است. انسان کامل، شخصی است که مظهر تام اسمای حسناى الهی شده، راهگشا و هادی دیگران می‌شود که هدایت او نسبت به دیگران بر مدار اراده و امر خداوند است: (ر.ک.، جوادی آملی، ۱۳۸۷، ص ۳۰۰) «وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ» (انبیاء: ۷۳). مقام معظم رهبری مد ظله‌العالی در این باره می‌فرماید: «اگر مسئولیتی داشتیم و عمل نکردیم، خدای متعال با ما برخورد می‌کند؛ فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ، خیال می‌کند که ما بر او سخت نخواهیم گرفت؛ نه، سخت می‌گیریم؛ اگر شاعرید، اگر مداحید، اگر گوینده‌اید، اگر واعظید، هر چه معرفت شما بالاتر و بیشتر است، هر چه رتبه معنوی شما بالاتر است، در بارگاه عدل الهی و در محضر حق، توقع از شما بیشتر و بالاتر است؛ این را همیشه باید به یاد داشته

باشیم؛ از خدا هم باید کمک بخواهیم» ([https://farsi.khamenei.ir/newspart-](https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=3511) index?tid=3511، ۱۳۹۸/۱۱/۲۶).

۳-۲-۶. هدایت به سوی اتحاد و همبستگی

«وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» (آل عمران: ۱۰۳) از مصادیق: «حَبْلِ اللَّهِ» امامان معصوم است. در اسلام اتحاد باید فقط حول ریسمان الهی باشد و به فرموده قرآن به نحوی بدان چنگ بزنیم و متمسک شویم که حتی برای یک لحظه این ریسمان را رها نکرده و از حول آن متفرق نشویم. هفته وحدت، این هفته مشترک الاحترام بین مسلمین را قدر بدانید. همه سعی کنند وحدت و اتحاد نیروها و در یک جبهه قرار گرفتن نیروهای مسلمین را - که رمز سعادت و مایه سربلندی مسلمین و بزرگ‌ترین حربه ملت‌ها در مقابل استکبار جهانی است - مغتنم بشمارند و قدر بدانند (<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=14213>، ۱۳۷۵/۵/۱۳).

۴. تحقق جامعه آرمانی براساس شاخصه های الگویی آیات امامت

۴-۱. الگوگیری و اعتلای زندگی فردی

مصادیق ذکرشده در این قسمت حاصل تقرب و هدایت الهی فرد توسط امام معصوم (ر.ک.، حمد: ۶) و قرار دادن او در جایگاه محور اصلی و واسطه فیض الهی در زندگی است (ر.ک.، هود: ۸۶؛ مائده: ۳۵؛ اعراف: ۱۸۰). هرکدام از این مصادیق گام اول در تشکیل جامعه آرمانی اسلامی را فراهم می‌آورد.

۴-۱-۱. معنویت

امامان معصوم از مصداق‌های مهم این آیه ۱۲۵ سوره نحل می‌باشند. دعوت از افراد جامعه با حکمت و موعظه حسنه و رعایت جدال احسن به سمت هدایت الهی و دعوت به معنویت از سیره تمامی امامان معصوم علیهم‌السلام است. «نگاه اسلام به انسان در خطاب فردی را همیشه در نظر

داشته باشید. خودتان را حفظ کنید؛ جاده‌ای که انسان را به خدا و معنویت می‌رساند، جاده ترک محرمات و به جا آوردن واجبات است». (خمینی، ۱۳۸۶، ۲/۲۵) «من می‌خواهم عرض بکنم؛ چون شما برای اینکه مشکلات را حل کنید، احتیاج دارید به مجاهدت به مبارزه و این مبارزه و مجاهدت، متوقف است بر یک نیروی درونی. آن کسی می‌تواند در میدان مبارزه بایستد که از آن نیروی درونی برخوردار باشد؛ آن وقتی می‌تواند درست بفهمد و تشخیص بدهد و دنبال تشخیص حرکت بکند که آن عامل درونی در او فعال باشد و قوی شود؛ آن عامل درونی ایمان و معنویت است» (https://www.iribnews.ir/fa/news/1248620، ۱۳۹۵/۴/۱۳). بنابراین، جامعه‌ای که افراد آن نیروی درونی معنویت را نداشته باشد و همه چیز را در علل و عوامل مادی خلاصه کند؛ دچار سردرگمی و پوچی خواهد شد. امام در باروری و شکوفایی عقول مردم در شناخت حقیقت دین و التزام علمی و عملی به آن آثاری دارد که هر کدام جامعه را در مسیر پیشرفت همه‌جانبه و رسیدن به هدف نهایی یاری می‌رساند.

۲-۱-۴. تقوا

مطابق با آیه آبه ۲۹ سوره انفال از ویژگی مؤمنان متقی، نورانیت و روشن بینی خاصی است که به راحتی حق را از باطل تشخیص می‌دهند و در نتیجه به انتخاب آگاهانه دست می‌یابند. همچنین تقوای آنان سبب آزادگی از بردگی شیطان و نجات از هرگونه هلاکت می‌گردد و عزت و بی‌نیازی و آرامش انسان را به ارمغان می‌آورد و امامان معصوم علیهم‌السلام مصداق اتم و اکمل این آیه شریفه می‌باشند.

مقام معظم رهبری علیه‌السلام با توجه به اوصاف متقین که در پرتو الگوگیری از امامان معصوم علیهم‌السلام به دست می‌آید و جامعه آرمانی اسلامی را در رسیدن به هدفش (کمال حقیقی) یاری می‌رساند این‌گونه بیان می‌کنند: «عزیزان من! اگر می‌خواهیم در مقابل جبهه استکبار ایستادگی کنیم، به آن عزت، شرف و اقتداری که جمهوری اسلامی لایق آن است و انقلاب به ما وعده آن را داده، برسیم، احتیاج داریم به این‌که در رفتار شخصی خودمان رعایت‌های لازم را بکنیم؛ آن تقوا را

حفظ کنیم؛ این نیاز ماست. جوان‌های عزیزمان و جوان‌های دانشجو به مسائل تقوای شخصی، پرهیزکاری شخصی، پاک‌دامنی شخصی اهمیت بدهید؛ حتماً تلاوت قرآن را روزانه فراموش نکنید، با قرآن ارتباطتان را برقرار کنید. این دعاها مضامین فوق‌العاده‌ای دارد، این دعاها رشته ارتباط شما را با خدای متعال مستحکم می‌کند، این اصل قضیه است» (https://www.iribnews.ir/fa/news/1248620، ۱۳/۴/۱۳۹۵). بنابراین، تقوای افراد بر آرمانی ساختن جامعه براساس موازین اسلامی منشأ اثر خواهد بود.

۴-۱-۳. عقل محوری

در قرآن کریم عقل محوری بندگان شایسته‌ای چون امامان معصوم به زیبایی به تصویر کشیده شده است: «الَّذِينَ يَذُكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَ قُعُودًا وَ أَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَ يَتَذَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ» (آل عمران: ۱۹۱). این عقل محوری موجب پرهیز از هواهای نفسانی و وسیله ژرف‌اندیشی در معارف الهی و محبوب‌ترین مخلوق خداوند در انجام تکالیف است (کلینی، ۱۳۶۹، ۱۰/۱). انسان عاقل در جامعه آرمانی اسلامی با کشف ویژگی‌های هر دوره و زمان، می‌تواند سازوکارهایی بیندیشد و راه و چاره‌هایی بیابد تا بتواند بر دگرگونی‌ها و تحولات آینده فائق آید. این دستوری است که از مکتب امامت برخاسته است. جامعه‌ای که از نعمت الهی حضور و حاکمیت امام برخوردار می‌شود عاقلانه پای در رکاب طاعت و پیروی مشتاقانه از حضرتش می‌نهد و ثمرات برخورداری از سایر نعمت‌های الهی را شاکرانه ارج می‌دهد. هرگاه در جامعه عقل به کمال رسید زمینه برقراری عدل هم فراهم می‌گردد.

توجه به عقل‌گرایی در بیانات زیبا و پر مغز آیت‌الله خامنه‌ای^ع نیز گویای همین مطالب است. ایشان بیان می‌فرماید: «اسلام راجع به عقل خیلی توصیه کرده، اما بزرگوار یکی از بزرگ‌ترین عقلای عالم بود. انقلاب هم انقلاب عقلایی بود با مبانی محکم. بنابراین، ما موافقیم منتها باید دید عقل چه اقتضاء می‌کند، این کسانی که امروز طرفدار گرایش به غرب‌اند. به نظر

من عقلشان را باخته‌اند، اینها می‌گویند برای پیشرفت باید به غرب تکیه بکنیم. به نظر من عاقلانه حرف نمی‌زنند. اولین کاری که عقل می‌کند این است که باید از تجربه‌ها استفاده کند، آمریکا می‌گوید ایران اصلاً نباید باشد و در این منطقه حضور نداشته باشد، مشکل آنها این است؛ این مشکل را می‌خواهند حل کنند؛ ما چرا کمک کنیم به حل این مشکل آنها. ما به عکس می‌خواهیم آمریکا حضور نداشته باشد. بنابراین، عقلانیت هم این است» (https://www.iribnews.ir/fa/news/1248620، ۱۳/۴/۱۳۹۵).

۴-۱-۴. علم محوری

امامان معصوم که مایه حیات علمی و بسط دانش هستند با دعای «قُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا» (طه: ۱۱۴) افراد جامعه را برای رشد و شکوفایی علمی جامعه حرکت داده و زمینه‌های افزایش معرفت و کمال جویی آنان و در نهایت سازندگی جامعه آرمانی اسلامی را فراهم می‌آورند. به راستی که علم برای رفاه و توسعه زندگی مادی بشر و در راستای تعالی معنوی او مورد تأیید همگان است و به وضوح قابل درک و مشاهده است. چنان‌که توصیه‌های اساسی مقام معظم رهبری در پرتو امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده علم و دانش محوری مهمترین سرفصل است و این موضوع نشان‌دهنده اهمیت روزافزون علم و فناوری در کلام رهبری است. بیانات ایشان در این زمینه چنین است: «دانش، آشکارترین وسیله عزت و قدرت یک کشور است. روی دیگر دانایی، توانایی است. دنیای غرب به برکت دانش خود بود که توانست برای خود ثروت و نفوذ و قدرت دوپست‌ساله فراهم کند و با وجود تهیدستی در بنیان‌های اخلاقی و اعتقادی با تحمیل سبک زندگی غربی به جوامع عقب‌مانده از کاروان علم، اختیار سیاست و اقتصاد آنها را به دست گیرد. ما به سوء استفاده از دانش مانند آنچه غرب کرد، توصیه نمی‌کنیم، اما مؤکداً به نیاز کشور به جوشاندن چشمه دانش در میان خود اصرار می‌ورزیم. اینجانب همواره به دانشگاه‌ها و دانشگاهیان و مراکز پژوهش و پژوهندگان، گرم و قاطع و جدی در این باره تذکر و هشدار و فراخوان داده‌ام، ولی اینک مطالبه عمومی من از شما جوانان آن است که این راه را با احساس

مسئولیت بیشتر و همچون یک جهاد در پیش گیرید. سنگ بنای یک انقلاب علمی در کشور گذاشته شده و این انقلاب، شهیدانی از قبیل شهدای هسته‌ای نیز داده است. به‌پا خیزید و دشمن بدخواه و کینه‌توز را که از جهاد علمی شما به‌شدت بیمناک است، ناکام سازید.»
(<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=1801>، ۱۳۸۷/۷/۳۰)

۴-۲. الگوگیری و اعتلای زندگی خانوادگی

زندگی خانوادگی در اینجا به این معناست که فرد در پرتو آیات مربوط به امامت با افراد خانواده و خویشان خود چه نوع ارتباطی برقرار کند و چه وظایف و حقوقی در این اجتماع کوچک که پایه و اساس مهمی برای اجتماع بزرگ‌تر است بر عهده دارد. آیات سوره هل اُتی (انسان: ۹-۷) زندگی خانوادگی سالم و موفق امامان معصوم علیهم‌السلام را به زیبایی به تصویر می‌کشد. احترام، مهر و محبت و ایثار نسبت به یکدیگر از طرفی، هم‌فکر و همدرد و همراه بودن با هم از طرف دیگر موجب شده تا هر یک از اعضای خانواده سهم عظیمی در پیشبرد اهداف و آرمان‌های اسلامی داشته باشند. بنابراین، امر تأثیرپذیری از زندگی اهل بیت گویای این مطلب است که برای داشتن خانواده سالم و صالح که پایه و اساس جامعه آرمانی اسلامی را تشکیل می‌دهد، حقوق و وظایفی تعیین شده که عمل به آن اعضای یک خانواده و حتی جامعه را بر دستیابی به هدف والای الهی نزدیک می‌سازد.

ابی‌ولاد حنات می‌گویی که از امام صادق علیه‌السلام از قول خدای عزوجل: «بِأُولَادِیْنِ إِحْسَانًا» (اسراء: ۲۳) را پرسیدم که این احسان چیست؟ فرمود: «احسان این است که به خوبی با آنها برخورد کنی و آنها را ناگزیر نسازی که آنچه نیاز دارند از تو بخواهند اگرچه توانگر باشند. مگر نه این است که خدای عزوجل می‌فرماید: "لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ" (آل عمران: ۹۲)».

همچنین امام سجاد علیه‌السلام درباره حق عموم خاندان فرمود: «حق عموم خاندانت اینکه سایه مهر خود را بر سرشان بگسترانی و با بدکارشان نرمش کنی و الفت و صلاح آنان را بخواهی و از

خوش‌کردارشان به خود تشکر کنی همه را مشمول دعای خودساز و همه را یاری کن و مقام هر یک را در نظر دار هر کدام نزد تو آیند با لطف و مهر با آنها برخورد کن و با برادر خود صله رحم» (حرانی، ۱۴۰۴، ص ۲۷۱).

در اندیشه رهبر کبیر انقلاب رحمته الله علیه خانواده به سبک زندگی اسلامی، ازدواج و تشکیل خانواده، نعمت و سر الهی است و هدف ازدواج و نهاد مقدس خانواده کسب آرامش معرفی می‌شود. ایشان شکل‌گیری نهاد خانواده و بهره‌مندی فرد و جامعه از برکات این نهاد مقدس را یکی از مهمترین ثمرات ازدواج می‌دانند. تأمین نیازهای اخلاقی و معنوی اعضای خانواده، تأمین نیاز زوج‌طلبی انسان و ارضای غرایز بشری به علاوه دلگرمی به تداوم فعالیت‌های زندگی از جمله این فواید است که در نهایت منجر به پرورش و رشد افراد در سه بعد روحی، رفتاری و عاطفی می‌شود. ایشان با تأکید بر ازدواج، صمیمیت زوجین و در نتیجه ماندگاری بیشتر خانواده را از فواید این امر مبارک معرفی می‌کند. همچنین تولید نسل، بقای استقلال جامعه به همراه حفظ و انتقال فرهنگ و تمدن نیز از دیگر ثمرات تشکیل خانواده از منظر رهبر انقلاب است که در زمره فواید اجتماعی ازدواج جای می‌گیرد که همگی این آثار در ایجاد و تقویت پایه‌های جامعه آرمانی اسلامی مورد توجه قرار می‌گیرد. (تقوی پور و صلواتیان، ۱۳۹۴)

۳-۴. الگوگیری و اعتلای زندگی اجتماعی

معصومین که همواره چراغ راه هدایتند این بعد از زندگی را بسیار مورد توجه قرار داده و همواره به نحوه تعامل خود و شیعیانشان با دیگران دقت نظر داشته‌اند و دستورات فراوانی در تحقق جامعه آرمانی اسلامی بود پیروان خود ارائه داده‌اند. در این قسمت برخی از این امور با تأکید بر بیانات مقام معظم رهبری بیان می‌شود:

۳-۴. توجه به رعایت حقوق همسایگان و رفتار نیکو با آنان

با نظر به آیه «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» (آل عمران: ۱۰۳) قرآن و امامان معصوم علیهم السلام وسیله اتحاد معرفی شده‌اند و از طرفی جامعه‌ای که افراد آن با هم متحد و هم‌رنگ باشند، جامعه‌ای موفق در رسیدن به اهداف و آرمان‌های والاست. تعامل درست با همسایگان و رعایت حقوق آنان از جمله مصادیق اتحاد میان افراد جامعه است که در سفارشات امامان معصوم و الگوگیری از آنان، جامعه آرمانی اسلامی را به سوی ایجاد وحدت و همدلی فرامی‌خواند و موجبات تعالی افراد و آن جامعه را فراهم می‌سازد. همچنین امامان معصوم با ایثار، بخشش و رسیدگی به احوال نیازمندان در آیات سوره هل‌أئی درصدد نشان دادن این اصل است که برای ساختن جامعه آرمانی اسلامی این تعاملات ضروری است.

رهبر انقلاب علیه السلام در بخشی از بیانات خود همسایگی را پیوندی عظیم و اجتماعی عنوان کردند که در حال حاضر در بین مردم مورد غفلت قرار گرفته است؛ ایشان توجه به حال همسایه از لحاظ تمام جنبه‌های انسانی را ضروری عنوان کردند و معتقد است این سبک زندگی صحیح اسلامی بایستی در جامعه ما زنده شود: «موضوع همسایگی یک پیوند عظیم اجتماعی است که اسلام به آن توجه دارد و طبق فطرت انسان‌هاست. منتها در پیچ و خم تمدن‌های دور از فطرت انسانی، این ارزش‌ها گم شده است. فرد نمی‌داند در همسایگی‌اش چه کسی ساکن است و چگونه زندگی را می‌گذراند. به نیازهای افراد در هنگام مشکلات، چه کسی باید رسیدگی کند؟ باید همسایگانتان را رعایت کنید. نه فقط از لحاظ بعد اقتصادی بلکه از همه جهات انسانی» (<https://farsi.khamenei.ir/video-content?id=23414>، ۱۳/۱۲/۱۳۷۲).

۳-۴. مهرورزی و برادری

قرآن کریم در آیات متعددی به موضوع اخوت انسانی اشاره کرده: «وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا» (اعراف: ۷۳) و برخی آیات مربوط به امامت نیز گویای چنین امور مهمی است. اخوت را می‌توان هم به معنای عام که همان رفتار مسالمت‌آمیز با دیگر انسان‌هاست و هم به معنای خاص که

همان اخوت ویژه میان مؤمنان است: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ» (حجرات: ۱۰) دانست. یکی انگاشتن یکدیگر که در جامعه آرمانی مؤمنان حقیقی مورد نظر است، افزون بر آنکه رذائل اخلاقی را ذوب می‌کند فضائل را نیز رشد می‌دهد (نصیری، ۱۳۸۹، ص ۳۵). از طرفی الگوگیری از تعالیم و رفتار اولیای الهی نیز کیمیایی است که مس وجود افراد را طلای ناب می‌کند: «وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ» (آل عمران: ۱۰۳). بنابراین، تا ارتباط میان افراد اصلاح نشود جامعه اصلاح نمی‌شود. تا جامعه از یک نظام فکری و رهبری الهی برخوردار نباشد، اصلاح نخواهد شد. در جامعه آرمانی در ارتباط متقابل با دیگران باید اصولی چون احسان و بخشش، انفاق و مهربانی، تعاون و همدلی، ایثار و گذشت مورد توجه قرار گیرد تا به مقصود مورد نظر نائل آمد.

۴-۳-۳. امنیت

از نشانه‌های جامعه آرمانی و مطلوب، برقراری نظم، امنیت و آرامش در تمام شئون آن است: «وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ» (بقره: ۱۲۶). مقام معظم رهبری علیه السلام شرط عظیم اجتماعی برای یک ملت را در درجه اول امنیت می‌داند (<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=1171>، ۱۳۷۸ / ۶ / ۱۰). از نظر ایشان در هیچ کشوری نه علم می‌تواند پیشرفت کند نه مقامات معنوی و اخلاقی ملت‌ها می‌تواند به آن نقطه مطلوب برسد مگر اینکه دنیا و آخرت را با امنیت بتوان تأمین کرد.

گفتنی است برقراری این امر مهم در گرو تربیت افرادی است که برای برقراری نظم و امنیت، روحیه معنوی و ایثار را در خود تقویت نمایند. پیامبر صلی الله علیه و آله یکی از اقدامات حضرت مهدی (عج)، برای تحقق جامعه آرمانی را ایجاد امنیت و برپایی قسط و عدل برمی‌شمارد: «مهدی (عج) فریادرسی است که خداوند او را بفرستد تا به فریاد مردم عالم برسد. در روزگار او همگان به رفاه

و آسایش و وفور نعمت دست یابند، آتش فتنه‌ها و آشوب‌ها فرونشینند، رسم ستم و شیخون و غارتگری برافتد و جنگ‌ها از میان برود» (صدوق، ۱۳۹۵، ۱/۳۵۶).

۴-۳-۴. آزادی

هرگاه مردم از قید اسارت دیگران رها شوند و تن به عبودیت و بندگی خدا دهند و فرمان خالق و مدیر و مدبر هستی را برند به آزادی حقیقی می‌رسند. پیامبر ﷺ و جانشینان او آمده است تا غل و زنجیرهای بشر از اسارت و بندگی غیر خدا را بردارد و مختارانه آنان را به عزت بندگی خدا و آزادی سوق دهد. (ر.ک.، اعراف: ۱۵۷) قانون‌گذاری برای بشر تنها در اختیار خدای تعالی است و سعادت و کمال انسان تنها در گرو اطاعت از قوانین الهی است و انحطاط و سقوط بشر به علت سلب آزادی او و تسلیم در برابر سایر انسان‌هاست (خمینی، ۱۳۸۶، ۵/۳۸۷) که توسط الگوپذیری از امامان معصوم علیهم‌السلام قابل دستیابی است. بنابراین، به فرموده رهبر معظم انقلاب آزادی، استعدادها را شکوفا کرده و فعل «ما می‌توانیم» را در ذهن و روح جامعه نهادینه می‌کند و اینجا نقطه شروع حرکت به سمت پیشرفت است. در این صورت چنین جامعه آرمانی به هدف اصلی خود خواهد رسید (https://farsi.khamenei.ir/newspart=index?tid=1113، ۲۲/۹/۱۳۸۵).

۴-۳-۵. اتحاد و همبستگی

خداوند با تشریح شرایع و فرستادن انبیای الهی خواست تا تحت ولایت و رهبری آنان دین را به پا دارند و پراکنده نشوند: «شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ» (شوری: ۱۳). طبق مضمون آیه رهبر معظم انقلاب تشکیل و تداوم جامعه آرمانی اسلامی را در اتحاد عنوان کرده و می‌گوید: «همدلی و همبستگی شما مردم و چنگ زدن شما به ریسمان الهی و ایمان دینی، مهمترین سلاح ملت ایران است. دشمن، اتحاد مردم را هدف گرفته است. دشمن، ساده‌لوحانه به نفوذی‌ها و مزدوران خود در میان مردم دل بسته؛ این یک خیال خام و واهی است. می‌گویید ما در ایران به کسانی که به اهداف آمریکایی‌ها کمک کنند، کمک مالی می‌کنیم. اینها ملت ما را

نشناخته‌اند. همه ملت ایران به‌ویژه نخبگان، جوانان، دانشجویان و کسانی که حوزه تأثیری فراتر از حول و حوش خودشان دارند، بدانند امروز علاج همه مشکلات این کشور، همبستگی و مشارکت عمومی است» (<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=988>)، ۱۳۸۴/۱/۱.

۴-۳-۶. نشاط و شادابی

آیه «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى» (شوری: ۲۳) که به رعایت اصل تولی و تبری اشاره دارد؛ یعنی قلب باید فقط در مسیر واحدی که حق است گام بردارد. گام برداشتن در مسیر حق افراد را شاداب‌تر و پرنشاط‌تر می‌کند. در نتیجه امید به زندگی و کار و تلاش علمی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی هم بیشتر خواهد شد. همچنین تعالیم دینی و ویژگی‌هایی که قرآن از یک جامعه آرمانی برمی‌شمرد حکایت از آن می‌کند که اهتمام به آبادانی سرزمین، یکی از عوامل فراهم آوردن جامعه‌ای آرام، بانشاط و متعالی است. در آیات ۱۵ تا ۱۹ سوره سبأ خداوند یکی از ویژگی‌های جامعه آرمانی را برخورداری از سرسبزی و طراوت برمی‌شمرد. نخستین ویژگی شهر پاکیزه قرآنی طبق این آیات، سرسبزی و خرمی و نشاط‌آور بودن آن است که هر کس از سر انصاف و با فطرت سالم به آن می‌نگریست، یاد عظمت و قدرت خالق یکتا می‌افتاد و بر آفریننده آن آفرین می‌گفت. آیت‌الله خامنه‌ای علیه السلام نیز با تأکید به این مطلب، فرمود: «ملت ایران در همه قضایایی که نیازمند حضور پرشور و حماسی بوده در میدان حاضر بوده‌اند، اما استمرار این روحیه نیازمند تعمیق معارف دینی و فرهنگ‌سازی است که به لطف خداوند جنس جمهوری اسلامی از همه نظر جور است؛ زیرا نظام اسلامی، سردار نظامی خوب، مردان علمی جوان و پیرانگیزه، فرهنگ‌سازان پرهمت و باغیرت و هنرمند و مردم آماده به کار در همه عرصه‌ها دارد. بنابراین، با چنین ظرفیت‌هایی به فضل الهی، پیروزی قطعی و نهایی بر جبهه وسیع دشمن متعلق به ملت ایران خواهد بود» (<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=20769>)، ۱۳۹۷/۱۲/۵.

۴-۴. الگوگیری و اعتلای زندگی فرهنگی

فرهنگ متعالی از نگاه اسلام، فارق حیات انسان و حیوان است و انسان نیازمند تعالیم و فرهنگی است که بتواند همه خواسته‌های علمی و عملی او را پاسخ‌گو باشد. فرهنگ رشدیافته، جامعه متعالی و انسان‌های با کمالی را می‌سازد و فرهنگ منحط، جامعه را به پستی می‌کشاند. همه تأکید اسلام برای کسب علوم و فنون و تحریض مسلمانان به تحصیل دانش و فرهنگ برای تأمین و تضمین تعالی جامعه انسانی است. تعالیم و حیانی در طول تاریخ، اساسی‌ترین تأثیر را در شکوفایی و اعتلای فرهنگی جامعه ایفا کرده است؛ زیرا وحی و آنان که با وحی و علم الهی ارتباط داشته‌اند، متکی به مبدئی بوده‌اند که خود آفریننده انسان و جهان است و قوانین حاکم بر جهان را نیز او وضع کرده است. امام نیز عهده‌دار ترکیه و تأمین علم و دانش جامعه می‌باشد و مهمترین هدف حکومت اسلامی در بخش فرهنگ به معنای جامع، جهالت‌زدایی و ضلالت‌روبی است. (جوادی آملی، ۱۳۸۷، ص ۱۰۶)

۴-۴-۱. جایگزینی تعصبات جاهلی با معرفت الهی، تقوا و عمل صالح

«إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ الْحَمِيَّةَ فَإِنَّ اللَّهَ سَكِنَتْهُ عَلَى رَسُولِهِ وَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَ الزَّمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَ كَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَ أَهْلِهَا وَ كَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا». (فتح: ۲۶)

مکتب امامت که دنباله‌رو حرکت پیامبر ﷺ و انبیای پیشین است این هدف را دنبال می‌کند تا جوامع بشری را به حیات طیبه که هدف اصلی جامعه آرمانی اسلامی است، برسانند. مقام معظم رهبری ﷺ عمل صالح را متناسب با ایمان و زمان دانسته‌اند. بنابراین، با این قید انسان برای انجام عمل صالح، همیشه باید به خلأهای زمان خود توجه کند و ببیند چه چیزی در این زمان، مورد نیاز است و به همان عمل کند. به تعبیر بهتر، عمل صالح عملی است که با انجام آن «خلأ لحظه‌ها را پر کرد» (<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=1824>).

۱۳۷۰/۱۱/۲۸.

انسان دارای اصل و فرع است؛ فرع او به خاک و اصل او به الله برمی‌گردد. (قمی، ۱۳۶۷، ص، ۷۲-۷۱) از طرفی وجود و عدم کرامت انسان به وجود و عدم تقواست. اگر کسی از دنیا نجات پیدا کرد و نیل به اعتلای روحی و تقوا پیدا کرد، کریم است: «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاهُمْ» (حجرات: ۱۳). برای رسیدن به این اعتلایی نیازی از تعالیم و حیانی ممکن نیست (ر.ک.، بقره، ۱۵۱). اگر انبیاء و ائمه هدی که کریم‌ترین‌ها هستند، نباشند بسیاری از مسائل ماورای طبع، از قبیل مبدأ، معاد، بهشت و جهنم، برزخ و مانند آن برای بشر حل نخواهد شد. اگر نظام یک حکومت بر مبنای اسلام تحکیم شود و درصدد نشر معارف آن و ضامن اجرای حدودش باشد آن حکومت دارای وصف کرامت است (قمی، ۱۳۶۷) و اگر تاروپود حکومت، معرفت صحیح و عمل صالح بود، توان آن را دارد که مکتب الهی را گرمی بدارد و اهل آن مکتب را عزیز بشمارد. انسان کریم با تکیه بر آیاتی که در آن امام معصوم تنها از خدا می‌طلبد و تنها از او خائف است، تلاش می‌کند تا چشم طمع به این و آن ندوزد و از عزت و وقارش نکاهد بلکه برای کسب هر نعمتی چشم به سوی خداوند تعالی بدوزد و هیچ واسطه‌ای بین خود و خدا قرار ندهد: «وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ» (حشر: ۱۹). بنابراین، جامعه‌ای که دل از خدا ببرد کرامت خود را از دست خواهد داد. به فرموده مقام معظم رهبری ملت ایران به برکت انقلاب توانست با کرامت خود آشنا شود، بیندیشد، تصمیم بگیرد و اقدام و انتخاب کند. خوشبختانه ایمان عمیق ملت ایران به مبانی اسلامی به‌طور طبیعی مردم‌سالاری را بر پایه تفکرات دینی استوار کرد که بهترین شکل مردم‌سالاری هم همین است. در چارچوب ارزش‌های اسلامی و دینی است که می‌توان به‌طور مطلق از مردم‌سالاری حمایت کرد و این به‌طور طبیعی در کشور ما پیش آمد؛ چون مردم ما مؤمن هستند و ایمانشان سطحی نیست.

۴-۳-۴. اعتلای زندگی اقتصادی

خداوند در قرآن کریم پس از اعلام ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام توسط پیامبر صلی الله علیه و آله می فرماید: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا؛ امروز دینتان را برای شما کامل و نعمتم را بر شما تمام کردم و اسلام را برایتان به عنوان دین پسندیدم» (مائده: ۳). آیه فوق دلالت بر این دارد که خداوند دین اسلام را علاوه بر اتمام اجزاء به شکل کامل برای برآوردن نیازهای مادی و معنوی به انسان‌ها ارائه کرده است. توجه به لزوم برآوردن نیازهای انسان از دلالت‌های آیه فوق در تمام امور زندگی است و فعالیت اقتصادی و تولید از این امر مستثنی نیست. نقش ائمه علیهم السلام در طول دوران زندگی با برکتشان همواره بر رشد و تعالی اقتصادی بوده است. خودکفایی اقتصادی و تلاش برای این هدف، عامل مهمی برای تحقق جامعه آرمانی خواهد بود.

از نظر مقام معظم رهبری علیه السلام جامعه آرمانی اسلامی، جامعه‌ای است آباد که بندگان خدا در آن حیات تازه‌ای می‌یابند. مدیریت صحیح بر صنایع، هدایت و نظارت بر تولیدات داخلی مورد نیاز و ضروری جامعه، جلوگیری از هدر رفتن منابع، نظارت بر نحوه سرمایه‌گذاری‌ها و بازخورد گرفتن از نتایج آنها از مصادیق عمران و آبادی است. برای نمونه ایشان در این زمینه بیان می‌کند: «اگر بتوانیم نفت را با فعالیت‌های درآمدزای دیگری جایگزین کنیم، بزرگ‌ترین حرکت را در زمینه اقتصاد انجام داده‌ایم. صنایع دانش‌بنیان از جمله کارهایی است که می‌تواند این خلأ را تا میزان زیادی پر کند» (<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=1161>، ۱۳۷۶/۷/۲۴). ایشان سعادت جامعه را زمانی می‌دانند که کار و تلاش و کوشش برای او به یک فرهنگ تبدیل شده و با زهد و قناعت از نعمت‌های پروردگار به خوبی استفاده کند: «لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكِنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَ شِمَالٍ كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَ اشْكُرُوا لَهُ بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَ رَبُّ غَفُورٌ» (سبأ: ۱۵). بنابراین، برای تشکیل جامعه آرمانی باید کار و تلاش در جهت اعتلای اقتصادی که موجب بی‌نیازی و عزت جامعه می‌شود، صورت گیرد که عزت‌مداری در زمینه اقتصادی موجب سربلندی و اقتدار سیاسی

نیز می‌شود. خداوند همواره عزت مؤمنین را خواسته است و شرف آنان را در عبودیت پروردگار و عزتشان را در بی‌نیازی از مردم قرار داده است.

۵. نتیجه‌گیری

گرایش به تحقق جامعه آرمانی، برخاسته از فطرت و مقتضای عقل و طبیعت انسان است. دین اسلام مبنای جامعه آرمانی اسلامی را بر پایه معرفت الهی و پذیرش ولایت الهی قرار داده و راه نجات و حیات بشر را بر این پایه استوار نموده است. بعثت پیامبر ﷺ و ولایت امامان معصوم علیهم‌السلام زمینه‌ساز توحید و معرفت الهی است. بدین منظور با مراجعه به آیات مرتبط با امامت، می‌توان الگوهایی به دست آورد که هر کدام شاخص‌های مهمی برای ایجاد جامعه آرمانی اسلامی به دست افراد جامعه می‌دهد. به عبارتی الگوگیری امت از امام در دو محور امامت و هدایت در جهت ساختن چنین جامعه‌ای نقش اساسی ایفا می‌کند. هرگاه مردم با در نظر گرفتن شاخصه‌های مطرح شده که از آیات امامت قابل استخراج است به تشکیل چنین جامعه‌ای احساس نیاز کردند و خود با تمام وجود برای زمینه‌سازی و ظهور آن تلاش کردند، لیاقت دستیابی به آن را پیدا خواهند کرد. تنها در این صورت است که می‌توان امید داشت آرزوی دیرینه اصلاح جهانی، صورتی عینی و واقعی پیدا کند.

فهرست منابع

- * قرآن کریم (۱۳۸۸). مترجم: مکارم شیرازی، ناصر. تهران: مرکز طبع و نشر قرآن.
۱. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی (۱۴۰۴). تحف العقول عن آل الرسول علیهم‌السلام. قم: اسلامی.
 ۲. ابن مشهدی، محمد (۱۴۱۹). المزار الکبیر. قم: دفتر انتشارات اسلامی.
 ۳. آرشیو موضوعی بیانات مقام معظم رهبری مشاهده شده در <https://farsi.khamenei.ir>
 ۴. تقوی پور، محمد رضا، و صلواتیان، سیاوش (۱۳۹۴). الگوی خانواده تراز اسلامی در منظومه فکری رهبر معظم انقلاب اسلامی. نشریه مطالعات راهبردی بسیج، ۶۹(۱۸)، ۵-۳۷.
 ۵. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۷). ولایت فقیه ولایت فقاقت و عدالت. قم: اسراء.
 ۶. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۷). هدایت در قرآن. قم: اسراء.
 ۷. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۹). ادب فنای مقربان. قم: اسراء.

۸. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۰). انسان ۲۵۰ ساله. تهران: مؤسسه ایمان جهادی.
۹. خمینی، روح الله (۱۳۸۶). صحیفه امام. تهران: مؤسسه نشر و تنظیم آثار امام خمینی (ره).
۱۰. راغب اصفهانی، حسین (۱۴۱۶). مفردات الفاظ القرآن. بیروت: دار القلم.
۱۱. روزنامه کیهان مشاهده در <https://www.magiran.com/article/3478914>.
۱۲. سید رضی، محمد بن حسین (۱۳۷۹). نهج البلاغه. مترجم: دشتی، محمد. تهران: مشهور.
۱۳. صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، مشاهده شده در <https://www.iribnews.ir/fa/news/1248620>.
۱۴. صدوق، محمد بن علی بن بابویه قمی (۱۳۷۲). عیون اخبار الرضا. تصحیح و ترجمه: غفاری، علی اکبر. تهران: صدوق.
۱۵. صدوق، محمد بن علی بن بابویه قمی (۱۳۸۰). علل الشرایع. مترجم: ذهنی تهرانی، محمد جواد. قم: انتشارات مؤمنین.
۱۶. صدوق، محمد بن علی بن بابویه قمی (۱۳۹۵). کمال الدین و تمام النعمه. تصحیح: غفاری، علی اکبر. تهران: اسلامیه.
۱۷. طباطبایی، محمد حسین (۱۳۷۴). المیزان فی تفسیر القرآن. مترجم: موسوی همدانی، سید محمد باقر. قم: انتشارات اسلامی.
۱۸. طبری، محمد بن جریر (۱۴۱۳). دلائل الامامه. قم: بعثت.
۱۹. فیومی، احمد بن محمد (۱۴۰۵). المصباح المنیر فی غریب الشرح الکبیر. قم: دار الهجره.
۲۰. قمی، شیخ عباس (۱۳۷۰). مفاتیح الجنان. تهران: دار الکتب الاسلامیه.
۲۱. قمی، علی بن ابراهیم (۱۳۶۷). تفسیر قمی. قم: دار الکتب.
۲۲. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۶۹). کافی. مترجم: مصطفوی. تهران: کتابخانه اسلامیه.
۲۳. مصباح یزدی، محمد تقی (۱۳۸۸). جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن. تهران: چاپ و نشر بین الملل.
۲۴. نصیری، علی (۱۳۸۹). امام حسین پیشوای روشنائی ها. قم: مؤسسه معرف وحی و خرد.